

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2010. gada 4. oktobrī

lietā Nr. 2010-15-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Vineta Muižniece un Viktors Skudra,

pēc „Yelverton Investment B.V.” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2010. gada 21. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Civilprocesa likuma 141. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1998. gada 14. oktobrī pieņēma Civilprocesa likumu (turpmāk arī – CPL), kas stājās spēkā 1999. gada 1. martā.

1.1. Līdz 2006. gada oktobrim CPL 19. nodaļas „Prasības nodrošināšana” normas paredzēja atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. CPL 146. panta pirmā daļa noteica: „Par visiem lēmumiem prasības nodrošināšanas jautājumos, izņemot šā likuma 145. panta otrajā daļā paredzētos jautājumus, var iesniegt blakus sūdzību.” CPL 145. panta otrā daļa regulēja situāciju, kad lēmums par prasības nodrošinājumu pieņemts pirms prasības celšanas un tiesas noteiktajā termiņā prasība nav celta.

1.2. Ar Saeimas 2006. gada 7. septembra likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2006. gada 11. oktobrī, tika ieviestas būtiskas izmaiņas CPL 19. nodaļā. Jaunā redakcijā tika izteikts CPL 138., 139., 140., 141. un 142. pants, kā arī izslēgts CPL 144., 145. un 146. pants. CPL 141. panta pirmā daļa jaunajā redakcijā paredzēja, ka blakus sūdzību var iesniegt:

1) par lēmumu, ar kuru tiek nodrošināti zaudējumi, kas atbildētājam varētu rasties sakarā ar prasības nodrošināšanu;

2) par lēmumu, ar kuru prasības nodrošinājums tiek aizstāts ar citiem līdzekļiem;

3) par lēmumu, ar kuru tiesa, kas ir pieņēmusi lēmumu par prasības nodrošinājumu, atceļ vai atstāj negrozītu lēmumu par prasības nodrošinājumu.

Pēc minēto grozījumu stāšanās spēkā atbildētājs vairs nevarēja iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Savas tiesības atbildētājs varēja aizsargāt, saskaņā ar CPL 140. panta piekto daļu iesniedzot tiesai, kas pieņēmusi lēmumu par prasības nodrošināšanu, pieteikumu par šā lēmuma atcelšanu. Ja tiesa pieteikumu neapmierināja, atbildētājs saskaņā ar CPL 141. panta pirmo daļu varēja iesniegt blakus sūdzību par tiesas lēmumu.

Minēto kārtību saglabāja arī Saeimas 2006. gada 14. decembrī pieņemtais likums „Grozījumi Civilprocesa likumā”, ar kuru CPL 141. panta pirmā daļa atkal tika izteikta jaunā redakcijā: „Par šā likuma 140. panta otrajā, trešajā un piektajā daļā minētajiem lēmumiem un lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, var iesniegt blakus sūdzību.”

1.3. 2009. gada 5. februārī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Civilprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2009. gada 1. martā. Ar šo likumu tika veiktas būtiskas

izmaiņas ne vien CPL 19. nodaļā, bet arī visā Civilprocesa likumā. Saskaņā ar minētajiem grozījumiem CPL 140. panta piektā daļa tika izteikta šādā jaunā redakcijā: „Prasības nodrošinājumu pēc puses motivēta pieteikuma var atcelt tā pati tiesa, kura nodrošinājusi prasību, vai tiesa, kuras lietvedībā atrodas lieta izskatīšanai pēc būtības.” Savukārt CPL 141. panta pirmā daļa tika izteikta šādā redakcijā: „Par šā likuma 140. panta trešajā daļā minēto lēmumu un lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, var iesniegt blakus sūdzību. Šā likuma 140. panta otrajā daļā minētajā gadījumā blakus sūdzību var iesniegt par tiesas lēmumu daļā, ar kuru prasītājam uzdots nodrošināt zaudējumus.”

Saskaņā ar šādu likuma redakciju civilprocesā atbildētājs nevar iesniegt blakus sūdzību arī par lēmumu, ar kuru tiesa noraidījusi pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu.

1.4. Ar Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta spriedumu lietā Nr. 2009-85-01, kas stājās spēkā 2010. gada 1. aprīlī, noteikts, ka līdz brīdim, kad Saeima izdarīs grozījumus normatīvajā regulējumā, ir spēkā CPL 141. panta pirmā daļa 2006. gada 14. decembra redakcijā, ciktāl tā paredz atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru tiesa ir atteikusies atcelt prasības nodrošinājumu.

2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka CPL 141. panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. un 92. pantam.

2.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma nenodrošina civilprocesā iesaistīto pušu procesuālo vienlīdzību, jo atbildētājs nevar iesniegt blakus sūdzību augstāka līmeņa tiesā par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Šāds lēmums negatīvi ietekmējot atbildētāja tiesības aizstāvēt sevi tiesā, kā arī pasliktinot atbildētāja stāvokli turpmākajā tiesvedības gaitā.

Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka prasītājam, iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu, neesot pienākuma iesniegt pierādījumus par atbildētāja prettiesisku rīcību. Savukārt tiesai, lemjot par prasības nodrošināšanu, neesot

pienākuma iedziļināties prasības būtībā un izvērtēt, vai celtā prasība vispār var tikt apmierināta. Jautājuma par prasības nodrošināšanu izlemšanai pietiekot ar motivētu prasītāja iesniegumu, kurā norādīts viņa subjektīvais viedoklis, ka sprieduma izpilde varētu būt apgrūtināta vai neiespējama. Apstrīdētā norma ļaujot tiesai pieņemt nepārsūdzamu lēmumu bez pierādījumu izvērtēšanas, pamatojoties tikai uz vienas puses apgalvojumiem, kā arī neuzklausot otra lietas dalībnieka viedokli. Tā rezultātā tiekot būtiski ierobežotas otra lietas dalībnieka tiesības, bet tas neatbilstot Satversmes 92. pantā noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.

2.2. Pieteikuma iesniedzējs pauž viedokli, ka apstrīdētajai normai nav legītīma mērķa un tā pārkāpj samērīguma principu.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka iespējamais apstrīdētās normas mērķis ir nepieļaut procesa novilcināšanu. Ja atbildētājam nav tiesību iesniegt blakus sūdzību, tad neesot saprotams, kāpēc šādas tiesības ir prasītājam. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka procesuālais līdzsvars ir svarīgāks par procesuālo ekonomiju.

Ja tiesas lēmums ir atbildētājam nelabvēlīgs un prasība tiek nodrošināta, apstrīdētā norma liedzot atbildētājam iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Šādā gadījumā atbildētāja vienīgā iespēja esot vērsties tiesā, kas ir nodrošinājusi prasību, ar lūgumu atcelt minēto lēmumu. Pieteikumā par prasības nodrošinājuma atcelšanu atbildētājs tikai varot mēģināt pierādīt, ka ir mainījušies apstākļi, kas bija prasības nodrošināšanas pamatā. Savukārt prasītājam esot tiesības pārsūdzēt viņam nelabvēlīgus lēmumus tūlīt, iesniedzot blakus sūdzību.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka pret šiem lēmumiem atbildētājs varot iebilst tikai apelācijas sūdzībā, taču šāds mehānisms neesot efektīvs un līdzvērtīgs prasītājam piešķirto tiesību apjomam, jo apelācijas instances tiesa, skatot lietu pēc būtības, nepārbauda prasības nodrošinājuma likumību un pieļaujamību. Tādējādi apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 91. pantam, jo nenodrošinot pušu procesuālo vienlīdzību.

2.3. Pieteikuma iesniedzējs arī norāda, ka prasītājam par pieteikuma par prasības nodrošināšanu iesniegšanu tiesā jāmaksā valsts nodeva, kuras apmērs neesot samērojams ar atbildētājam nodarīto zaudējumu apmēru. Ar prasības nodrošināšanu

tiesa nekavējoties iejaucoties atbildētāja mantiskajā stāvoklī un ierobežojot viņa tiesības. Apstākļi, ka prasītājs maksā valsts nodevu, nedrīkstētu būt par pamatu tam, lai apmierinātu pieteikumu par prasības nodrošināšanu. Tiesa varot uzdot prasītājam atlīdzināt atbildētājam radušos zaudējumus gadījumā, kad pieteikums par prasības nodrošināšanu ir apmierināts, taču tas neesot obligāti. Rezultātā atbildētājs esot tiesiski mazāk aizsargāts nekā prasītājs.

3. Satversmes tiesas kolēģija 2010. gada 3. marta lēmumā par lietas ierosināšanu nolēma, ka nav nepieciešams aicināt institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeimu** – iesniegt atbildes rakstu, jo no tās jau bija saņemts atbildes raksts ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu lietā Nr. 2009-85-01 „Par Civilprocesa likuma 141. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 92. un 105. pantam”.

Saeima atbildes rakstā lietā Nr. 2009-85-01 ir norādījusi, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. un 92. pantam.

Pieteikumu par prasības nodrošināšanu tiesa varot apmierināt vienīgi tad, ja tas atbilst noteiktiem kritērijiem, prasītājs iesniedzis pierādījumus un tiesa guvusi pārlicību par to, ka prasības nenodrošināšanas gadījumā prasītājs varētu nesaņemt apmierinājumu, pat ja spriedums būtu viņam labvēlīgs. Apstrīdētās normas mērķis esot nodrošināt strīdu ātrāku izskatīšanu, samazināt tiesas procesa novilcināšanas iespēju un tiesu noslogotību.

Saeima norāda, ka CPL garantē pušu līdztiesību prasības nodrošināšanas jautājumā. Abām pusēm esot iespēja iesniegt pierādījumus un argumentus, kad tiesa lemj par prasības nodrošināšanu vai prasības nodrošinājuma atcelšanu. Pēc atbildētāja pieteikuma par prasības nodrošinājuma atcelšanu un iesniegtajiem pierādījumiem pirmā līmeņa tiesa varot lemt par prasības nodrošinājuma atcelšanu vai grozīšanu sakarā ar faktisko apstākļu maiņu. Turklāt abām pusēm šajā gadījumā tiek nodrošinātas tiesības izklāstīt savu viedokli.

Secinājumu daļa

4. Satversmes tiesa 2010. gada 30. marta spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 nosprieda: CPL 141. panta pirmā daļa, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, vai lēmumu, ar ko noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, neatbilst Satversmes 92. pantam.

Minētajā spriedumā Satversmes tiesa arī secināja, ka saskaņā ar CPL 140. panta piekto daļu atbildētājam piešķirtās tiesības iesniegt pieteikumu par prasības nodrošinājuma atcelšanu tiesā, kura ir apmierinājusi pieteikumu par prasības nodrošināšanu, nav līdzvērtīgas tiesībām iesniegt blakus sūdzību. Tādējādi prasītājs un atbildētājs tiesas procesā, kurā tiek lemts par prasības nodrošināšanu, tiek nostādīti nevienlīdzīgā situācijā, un tā rezultātā tiek ierobežota procesuālo tiesību vienlīdzība, kas ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 secinājumu daļas 13.punktu*).

CPL 141. panta pirmajai daļai ir leģitīms mērķis – nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību. Satversmes tiesa arī atzinusi, ka Saeima ir veikusi atbilstošu izvērtējumu, izvēloties saudzējošāko līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanai, taču tas nenodrošina līdzsvaru starp procesuālo ekonomiju un procesuālo tiesību vienlīdzību. Tādējādi labums, ko sabiedrība iegūst ar apstrīdēto normu, ciktāl tā neparedz atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, vai lēmumu, ar ko noraidīts pieteikums par prasības nodrošinājuma atcelšanu, ir mazāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 secinājumu daļas 16. un 20.punktu*).

Vienlaikus tiesa norādīja, ka tiesnesim, lemjot par prasības nodrošināšanu, ir jāvērtē pierādījumi par tiem apstākļiem, kas var padarīt neiespējamu vai apgrūtināt iespējamā sprieduma izpildi (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 secinājumu daļas 20.2.punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja konstitucionālajā sūdzībā norādītie lietas faktiskie apstākļi un juridiskais pamatojums ir līdzīgi lietas Nr. 2009-85-01 ietvaros

izvērtētajiem faktiskajiem apstākļiem un juridiskajam pamatojumam. Satversmes tiesa 2010. gada 30. marta spriedumā jau ir izvērtējusi Pieteikuma iesniedzēja argumentus par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. pantam.

5. Pieteikuma iesniedzējs ir lūdzis izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību arī Satversmes 91. pantam. Tomēr Satversmes tiesai nav nepieciešams vērtēt apstrīdētās normas atbilstību minētajam Satversmes pantam, jo ar Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta spriedumu lietā Nr. 2009-85-01 jau ir konstatēta tās neatbilstība Satversmes 92. pantam.

6. Satversmes tiesas likuma 32. panta trešā daļa noteic, ka tiesību norma (akts), kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi.

Satversmes tiesa 2010. gada 30. marta spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 atzina apstrīdēto normu attiecībā uz konstitucionālo sūdzību iesniedzējiem – akciju sabiedrību „TOPMAR HOLDINGS” un Vitāliju Grinčišinu – par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža.

Līdz ar to jānoskaidro, vai arī attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža.

6.1. Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka konstitucionālo sūdzību var iesniegt gadījumos, kad, pirmkārt, pamattiesību aizskārums ir tiešs, konkrēts, apstrīdētā norma aizskar pieteikuma iesniedzēju pašu un, otrkārt, aizskar pieteikuma iesniegšanas brīdī (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija spriedumu lietā Nr. 2002-01-03 un 2002. gada 11. novembra lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2002-07-03*) vai arī pastāv apstākļu kopums, kas prasa, lai lieta tiktu izskatīta „šobrīd” (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.4. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs ir Nīderlandes Karalistē reģistrēta privāta sabiedrība ar ierobežotu atbildību (*sk. lietas materiālu 30. lpp.*). Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesa ar 2009. gada 18. decembra lēmumu

daļēji apmierināja pieteikumu par prasības nodrošināšanu, apķīlājot daļu no Pieteikuma iesniedzējam piederošajām AS „Ventbunkers” akcijām un aizliedzot tam izmantot akcionāra tiesības (*sk. lietas materiālu 24. lpp.*).

6.2. Saskaņā ar spēkā esošo tiesisko regulējumu atbildētājs var iesniegt blakus sūdzību par šādiem tiesas lēmumiem prasības nodrošināšanas jautājumos:

1) par lēmumu, ar kuru prasības nodrošinājuma līdzeklis ir aizstāts ar citu līdzekli;

2) līdz brīdim, kad Saeima izdarīs grozījumus normatīvajā regulējumā, – par lēmumu, ar kuru tiesa ir atteikusies atcelt prasības nodrošinājumu;

3) par lēmumu, ar kuru prasītājam uzdots nodrošināt zaudējumus.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzējam patlaban nav iespējams iesniegt blakus sūdzību par viņam nelabvēlīgo tiesas lēmumu, ar ko daļēji apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu. Satversmes tiesa 2010. gada 30. marta spriedumā lietā Nr. 2009-85-01 jau atzina, ka tiesiskais regulējums, kas liedz atbildētājam pārsūdzēt lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, nelīdzsvaro Satversmes 92. panta satura elementus – procesuālo ekonomiju un procesuālo tiesību vienlīdzību. Ņemot vērā to, ka Pieteikuma iesniedzējs atrodas līdzīgā tiesiskajā situācijā kā pieteikumu iesniedzēji lietā Nr. 2009-85-01, ir nepieciešams nodrošināt Pieteikuma iesniedzēja tiesību aizsardzību, līdz Saeima izdarīs grozījumus normatīvajā regulējumā.

Tādējādi attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju apstrīdētā norma ir jāatzīst par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža, lai tas nepieciešamības gadījumā varētu pārsūdzēt sev nelabvēlīgo tiesas lēmumu, negaidot grozījumus normatīvajā regulējumā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

Ievērojot Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta spriedumu lietā Nr. 2009-85-01, attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju – „Yelverton Investment B.V.” – atzīt Civilprocesa likuma 141. panta pirmo daļu, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar ko apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris